

ISSN:2181-0427 ISSN:2181-1458

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ИЛМИЙ АХБОРОТНОМАСИ**

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА**

2021 йил 12-сон

10.00.00

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ
PHILOLOGICAL SCIENCES

50	Переводы произведения анны зегерсна узбекский язык Якубов С.	254
51	Кичик мактаб ёшидаги ўзбек болалар мулоқот нуткига интернет таъсири Зухро А.А., Абдуллазизова Р.У.	257
52	Ingliz yozuvchisi tomas eliot asarlarida she'riy dramaning o'rni. Ikramova A. A.	263
53	Kosmonimlarning nomlanish qoidalari Ibragimova D.A.	267
54	Hozirgi o'zbek tilining fonologik tizimi Dushayeva G.D.	270
55	V.Shekspirning "Hamlet" fojeasida atoqli otlarni o'zbek va rus tillariga qilingan tarjimalari qiyosiy tahlili Soliyev Y.	274
56	Инглиз ва ўзбек тилларида перифразаларнинг ўрганилиши ва лингвистик асослари Ҳайдаров А.А., Абдурахмонова С.Б.	280
57	The problems of the medical terminology on english language Shomurotova B.U.	283
58	Инглиз ва ўзбек тилларида сўз бирикмаларининг қиёсий таҳлили Даниева М.Дж.	287
59	Ўзбек ва инглиз тилларида градуонимия таҳлили Неъматова М.Ф.	294
60	Fikrlash qobiliyatini rivojlantiruvchi grafik organayzerlar Nabijanov Y.I.	301
61	Ingliz va o'zbek tillarida so'z ma'nolari kuchaytirishning lingvopragmatik talqini Haydarov A.A., Mustafoyeva N.E.	308
62	Kinoyaning estetik-falsafiy xususiyatlari Mavlonova O'.H.	312
63	Evfemizm va frazeologizm dixotomiyasi Rabieva M.G.	316
64	Эссе жанрининг тарихий аспекти Раҳимова М. А.	322
65	Uzbek folklore studies and principles of its development Dadaboev O. O.	328
66	Tarixiy tetralogiya: o'zbek va jahon nasri tajribalari Yaxshiyeva Z. R.	336
67	Инглиз ва ўзбек халқ мақолларида циклик ҳамда уникал градуонимия Абдуллаева Н.Э.	341

7. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц –М: Наука.1986. –с144.
8. Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка. – М.:Высшая школа, 1985.- 230с.

KINOYANING ESTETIK-FALSAFIY XUSUSIYATLARI

Mavlonova O'g'iloy Hamdamovna

Buxoro davlat universiteti 1-bosqich tayanch doktoranti

dagotys@mail.ru, +998914038305

Annotatsiya: Kinoyani o'rganishning dolzarbligi komiksni, ayniqsa, uning qiymati va psixologik jihatlari rivojlantirish zarurati bilan bog'liq. Amaliyot shuni ko'rsatdiki, shubhali istehzo, ya'ni umuman rad etish kinoyasi bu kinoya subyektiga faqat shubhali zavq keltiradigan, foydasiz va ma'nosiz ish ekan. Shu bilan birga, kinoyaning tarixiy, falsafiy va funksional jihatlari ko'p o'rganilgan bo'lsa-da, kinoyaning mohiyatini tushunish uchun muhim bo'lib tuyulgan uning ifoda xususiyatlari, tajriba qiymati va psixologik jihatlari etarlicha o'rganilmagan.

Kalit so'zlar: kinoya, romantizm, estetik modifikatsiya, komiks, paralingvistik vositalar, leksik va lingvistik vositalar, stilistik vositalar.

AESTHETIC AND PHILOSOPHICAL FEATURES OF IRONY

Maviyanova Ugiloy Khamdamovna

PhD Student of the Bukhara State University

dagotys@mail.ru, +998914038305

Abstract: The relevance of the study of irony is related to the need to develop comics, especially its value and psychological aspects. Practice has shown that dubious irony, that is, the irony of total rejection, is a useless and meaningless act that only brings dubious pleasure to the subject of this irony. However, while much of the historical, philosophical, and functional aspects of irony have been studied, its expressive features, experimental value, and psychological aspects, which seem to be important for understanding the essence of irony, have not been sufficiently studied.

Key words: irony, romanticism, aesthetic modification, comics, paralinguistic means, lexical and linguistic means, stylistic means.

ЭСТЕТИЧЕСКИЕ И ФИЛОСОФСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ИРОНИИ

Мавлянова Угиллой Хамдамовна

Докторант Бухарского государственного университета

dagotys@mail.ru, +998914038305

Аннотация: Актуальность изучения иронии связана с необходимостью развития комикса, особенно его ценностного и психологического аспектов. Практика показала, что сомнительная ирония, то есть ирония полного отвержения, является бесполезным и бессмысленным поступком, доставляющим только сомнительное удовольствие субъекту этой иронии. Однако, хотя многие исторические, философские и функциональные аспекты иронии были изучены, ее выразительные особенности, экспериментальная ценность и психологические аспекты, которые кажутся важными для понимания сути иронии, изучены недостаточно.

Ключевые слова: ирония, романтизм, эстетическая модификация, комикс, паралингвистические средства, лексические и лингвистические средства, стилистические средства.

Kinoyadan amaliy foydalanish tarixi odatda Suqrot dan boshlanadi, Suqrot sofistlar bilan tortishuvda hodisalarning asosiy fazilatlarini umumiy tushunchalarni, ularning mag'rurligi va hamma narsani bilishga da'volarini aniqlash usuli sifatida kinoyadan foydalangan. Ammo kinoyada muhim rol o'ynaydigan Suqrotning inkor etish funksiyasi mayevtikaga nisbatan bo'ysunuvchi xarakterga ega bo'lgan bo'lsa, keyinchalik inkor qilishning o'ziga xos bo'lmagan yetakchi rolini kinoya bajaradi.

Kinoyada inkor funksiyasining absolyutizatsiyasi va uning analitik inkorga kamayishi istehzoning obyektiv mazmuniga e'tibor bermaydigan cheklangan subyektiv-idealistik yondashuvga xosdir. Shunday qilib, Kierkegor "istehzo har qanday ijobiy printsiptni inkor etadi, uning ichki qarama-qarshiliklarini ochib bergan holda har qanday nuqtai nazarni buzadi" deb hisoblagan [1; 2]. Romantizm namoyandalari inkorni dialektik jarayondan, barcha aloqalardan ajratib olib, uni "yalang'och", "isrof qilingan" va shubhali inkor qilib ko'rsatib, kinoyani subyektiv erkinlik namunasiga, cheksiz o'zboshimchalik timsoliga, badiiy o'zbiarmonlik vositasiga aylantirdilar, bu esa real voqeelikka to'g'ri kelmasdi [3; 4] Aql nazoratidan qochgan kinoya, barcha ijobiy qadriyatlarni nigilistik inkor qilishda yoqishga, insonning mavjudligini halokatli va ma'nosiz qilishga qodir.

Amaliyot shuni ko'rsatdiki, shubhali istehzo, umuman rad etish kinoyasi bu kinoya subyektiga faqat shubhali zavq keltiradigan, foydasiz va ma'nosiz ish ekan. Bu kinoyaviy o'zini rad etishning samarasizligini Sh. Bodler "Sveti zla" ("Yovuzlik gullari") da yaxshi ko'rsatib bergan, bu erda istehzo "kuchsiz ruhni" azoblaydigan "yovuz jodugar" vazifasini bajaradi va insonga cheksiz azob-uqubatlar keltiradi [5]

Shunga qaramay, kinoyaga yondashishda sub'ektivlik ko'pincha zamonaviy burjua faylasuflarini antinomizm va negativlikka, mutlaq inkor etishga olib keladi [6; 7]. Ironiya haqidagi noto'g'ri tushuncha, uni tor funktsional kontekstda ko'rib chiqishga asoslangan. Buni kengroq kontekstda, qadriyatlarining dialektik olib tashlanishi va tasdiqlanishi bilan bog'liq holda ko'rib chiqishning o'zi kifoya, va kinoyaga bunday bir tomonlama qarashning asossizligi va befoydaligi aniq bo'ladi.

Zamonaviy estetikada kinoya estetik modifikatsiya, o'ziga xos komiks sifatida qaraladi [8]. Bolgariyalik olim I. Pasi tomonidan berilgan kinoyaning estetik toifa sifatidagi xususiyati qiziqarlidir [9]. Adabiyotshunoslar ham kinoya muammosi bilan shug'ullanishadi, lekin ular asosan badiiy asarlarni funktsional va empirik tahlil qilish vazifalarini boshqaradilar. Ular kinoyaning estetik o'ziga xosligini asosan badiiy ijod doirasida ko'rib chiqadilar [10].

Ironiyaning eng ko'p o'rganilgan jihatlari - tarixiy (A.F. Losev, V.P. Shestakov, P.P. Gaidenko, T.T. Gaydukova, R.M. Gabitova), falsafiy va dunyoqarash (P.P. Gaidenko, R.M. Gabitova), funktsional (kinoyaning roli badiiy yo'nalishning dominant sifatida - N.Y. Berkovskiy, V.V. Vanslov, I. Slavov; badiiy usulda kinoyaning o'rni - N.Y. Berkovskiy, M.M. Baxtin; kinoyaning komiks tarkibidagi o'rni muammosi - V.Y. Propp, Y.B. Borev, M.S. Kagan, B. Dzemidok, I. Pasi). Shu bilan birga, kinoyaning mohiyatini tushunish uchun muhim bo'lib tuyulgan kinoyaning ifoda xususiyatlari, tajriba qiymati va psixologik jihatlari etarlicha o'rganilmagan.

Kinoyaning ko'plab ta'riflari bor, lekin odatiy ongda eng ko'p uchraydigan narsa bu istehzodir, odatda istehzo, masxara yoki shunchaki o'ylangan jiddiylik niqobi ostida o'ynoqlik bilan ifodalanadigan gapning istehzoli intonatsiyasi deb tushuniladi.

Darhaqiqat, kundalik ong sohasidagi kinoya juda qisqartirilgan va o'ralgan shaklda qo'llaniladi, shu sababli istehzoni yanada to'liq va har tomonlama o'rganish uchun uni jarayon sifatida ko'rib chiqish kerak.

Kinoya o'ziga xos komiks sifatida ta'riflanadi va shu munosabat bilan u hissiy, qadriyatli, estetik munosabat vazifasini bajaradi. Shu bilan birga, kinoyaning ko'pincha mazmuni, o'ziga xos xususiyatlari hissiy-qadriyatli munosabatlar sifatida ko'zdan g'oyib bo'lib, faqat shakl sifatida qaraladi.

Komik strukturada kinoya, shakl (qurilma) sifatida komiksning boshqa shakllari qatorida, masalan, parodiya, grotesk, trasti, burlesk; boshqa tomondan, istehzo hazil va satira bilan birga o'ziga xos estetik munosabat vazifasini bajaradi. Shuningdek, u o'ziga xos qiymat tuzilishiga va tajriba xususiyatlariga ega.

Komiksning qiymat tuzilishi ikkita tekislikning dialektik qarama-qarshiligi - rad etish va tasdiqlash, shuningdek, subyektdan obyektga umumiy yo'nalish bilan tavsiflanadi. Kinoyada, masala kulgi tamoyilining uch o'lchovli ifodasi bilan murakkablashadi: kinoyaning qiymat tuzilishi tashqi tasdiq, ichki inkor va yakuniy tasdiqni o'z ichiga oladi. Kinoya, shuningdek, bir vaqtning o'zida ham obyektga va ham o'ziga (subyektga) e'tibor qaratish qobiliyati bilan ajralib turadi.

Ob'ektning atrof-muhit bilan munosabatini baholash hissiyotda aks etadi. Kinoyada, hissiy aks ettirish, kinoya subyekti va ob'ektning qiymat salohiyatini solishtirib, mantiqiy bilan to'ldiriladi. Kinoya qiymatini aks ettirish insonning o'zini o'zi belgilashida va o'zini takomillashtirishida ijobiy rol o'ynashi mumkin.

Kinoya dunyoga aks ettirish yondashuvining shakli sifatida dunyoga to'g'ridan-to'g'ri yoki "sodda" qarashga mutlaqo ziddir. Shunday qilib, Suqrot va uning suhbatdoshlarining Aflotun muloqotidagi pozitsiyalari ko'pincha o'zaro bog'liq bo'ladi. Boshqa tomondan, agar biz kinoyaning tanqidiy va kamaytiruvchi xususiyatini nazarda tutsak, "achinarli" toifa (yuksakni o'zgartirish), qarama-qarshi va juftlashgan kinoya toifasi sifatida tan olinishi kerak.

Kinoyaviy munosabat uchun zaruriy shart bu qadriyatlarga yo'naltirilgan faoliyat asosida shakllangan "ideal" istehzosi subyektining mavjudligi va uning "ideal" haqidagi g'oyasining universalligiga ishonchdir. Bu holat komikslarning barcha turlariga xosdir. Shu bilan birga, shuni ta'kidlash kerakki, biz bu borada qadriyatlar salohiyati yoki baholash asosini nazarda tutadigan boshlang'ich "ideal" har doim ham etarli darajada aniq va ongli emas.

Kinoya, umuman komiks kabi, hodisalar va jarayonlarni me'yoriy tartibga solish maqsadiga ega. Kinoya subyekti, voqelikni baholaganda, idealning ozmi-ko'pmi aniq tasavvuridan kelib chiqadi, bu baholash uchun namuna va asos bo'lib xizmat qiladi. Bu ideal nuqtai nazaridan u ushbu modelga mos kelmaydigan va ichki qarama-qarshiliklarga ega bo'lgan ob'ektning tanqid qiladi. Kinoyaviy tanqid obyektning idealga olib kelishga, bu obyektning o'z-o'zini harakat qilishga undashga, ideal-model ruhida o'zini takomillashtirishga qaratilgan.

Kinoyaning o'ziga xos xususiyati shundaki, ideal, qoida tariqasida, yashirin holda mavjud bo'ladi (hatto u buni subyekt tomonidan amalga oshirgan bo'lsa ham), ammo kengroq kontekst uni ochib beradi va hatto shubha bilan qarasa ham, hamma kinoyani rad etishini subyekt tayanadigan ideal kontekstida aniqlash mumkin. Kinoya idealning amalga oshish istiqbollari umid va ishonch haqida shubha bildiradi. Ammo skeptitsizmning o'zi, kinoyadan

farqli o'laroq, minimal baholash funksiyasiga ega; shubhalanuvchining maqsadi - adashish, ataraksiya.

Kinoyaviy munosabatni shakllantirish jarayoni birinchi *tayyorgarlik* bosqichi sifatida bilish va baholashni o'z ichiga oladi. Uning asosida obyekt haqida tasavvur paydo bo'ladi, subyektivlik sodir bo'ladi, obyektning istehzoli tushunish bu qiymat aksini, munosabatlar obyektining qiymatini (qiymat salohiyatini) bilishni o'z ichiga oladi, uni asl ideal bilan taqqoslaydi, ob'ektning ichki qarama-qarshiliklarini va ob'ektning idealga mos kelmaslik darajasini aniqlaydi. Bundan tashqari, kinoya subyektini vaziyatni, holatlar nisbatini tahlil qilishi va kontekstni, suhbatdoshning aqlini, hazil tuyg'usini va gapirish qobiliyatini, kinoyadan azoblanishini hisobga olgan holda, kinoya ifodasining mutanosib turi va shaklini tanlashi kerak. Kinoyaviy tushunish rivojlanmagan va odatda og'zaki bo'lmagan jarayon sifatida yuzaga keladi.

Ikkinchi bosqich – obyektivlashtirish, istehzoli munosabatni ifodalash, suhbatdosh-qabul qiluvchiga istehzoli axborotni etkazish. Kinoya har doim kimgadir qarshi qaratilgan bo'lib, boshqalarni o'z baholariga guvoh sifatida qabul qiladi. Hatto o'ziga kinoya qilganda, inson doimo o'zi bilan muloqotda bo'ladi, kinoya aloqa kontekstidan tashqarida ma'nosizdir.

Subyektiv tomon istehzoning etakchi daqiqasidir, chunki istehzoli tanqidning faolligi va ijtimoiy ahamiyati subyektning me'yoriy-qiymat salohiyatiga, uning estetik va axloqiy e'tiqodiga bog'liq, ya'ni ijodiy faollik istehzoning eng muhim xususiyatlaridan biridir.

Ironiya subyektini deganda biz estetik tajribaga, shakllangan idealga ega bo'lgan, o'z idealining universalligiga va uning atrofidagi olam hodisalaridan ustunligiga ishongan, muloqot tilini, shu jumladan, ifoda vositalarini biladigan hazil va aql-idrokka ega bo'lgan odamni tushunamiz.

Istehzo ifodasining mohiyati, A.F. Losevning so'zlariga ko'ra, quyidagicha: "... "ha" deganimda, men "yo'q"ni yashirmayman, ya'ni kontekst orqali ifoda etaman, ochib beraman". Kinoyani ifoda etishning asosiy vositalari:

a) *Paralingvistik* vositalar – imo-ishoralar yoki kinesika (mimikalar, pantomima, imo-ishoralar), intonatsiya (stress, pauza, tembr, nutq ohanglari). Shaxslararo muloqotda kinoyani ifodalash asosan og'zaki-paralingvistik xarakterga ega bo'lib, og'zaki kanal taxmin qilingan ma'no haqida soxta ma'lumot va kodlangan ma'lumotlarni uzatadi, asosiy ma'lumotning kaliti ma'nosidan anglashiladigan paralingvistik bo'ladi. Ovozli nutqni rivojlantirish va takomillashtirish bilan shaxslararo muloqotning paralingvistik vositalari ratsional axborot eksponentlari sifatida ikkinchi planga o'tadi. Ular rasmiy muloqot shakllaridan deyarli butunlay chiqarib yuborilgan, biroq og'zaki va umumiy nutqda ular hissiy va qadriyatli munosabatlarni ifodalash uchun ishlatiladi [11].

b) Shaxslararo og'zaki muloqotda, odatda, doimiy epitetlar, neologizmlar va arxaizmlar, uslublar va rivoyatlarning rivoyat shakllari aralashishi kabi *lingvistik*, asosan *stilistik* yoki *leksik* vositalar ishlatiladi, lekin ular ko'pincha paralingvistik vositalar bilan qo'llab-quvvatlanadi (agar aniqlik bo'lmasa, qabul qiluvchi suhbatdosh tegishli ma'lumotga ega bo'lsa). Karikatura taglavhalari ham xuddi shunday rol o'ynaydi.

g) Muallifning jamoatchilik bilan shaxslararo muloqotiga vositachilik qiladigan badiiy asarlarda kinoyani ifodalashning o'ziga xos vositalari mavjud: *muallif ko'rsatmalari*, *izohlari*, *qo'shtirnoq*, *kursiv*, *parodiya* va o'xshash, ammo ma'nosi boshqacha bo'lgan so'zlarning kulgili ishlatilishiga asoslangan *hazil*.

Demak, kinoyani ifoda etish shakllari va vositalarini tanlash bir qancha omillar bilan: obyekt va kinoya subyektining qiymat salohiyatini subyektiv va obyektiv nisbati bilan, axloqiy o'lchov va kontekst, munosabatlar tabiati va subhatdoshlarning ijtimoiy mavqei bilan, ta'lim va polemik vazifalar bilan belgilanadi. Kinoya umumiy kontekstga, shuningdek, guruhlar, yaqin odamlar doirasidagi tor kontekstdagi muloqotga asoslanishi mumkin. Qabul qiluvchining kontekstdan xabardorligi kinoyani munosabat sifatida amalga oshirishning muhim shartidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Gaidenko P. P. Tragediya estetizma. M., 1970, 54-bet.
2. Gaydukova T. T. Prinsip ironii v filosofii Kiergora.- Voprosi filosofii, 1970, № 9, 110-bet.
3. Gabitova R. M. Filosofiya nemetskogo romantizma. M., 1978, 99-103-betlar
4. Shestakov V. P. Ocherki po istorii estetiki: ot Sokrata do Gegelya. M., 1979, 307-bet.
5. Bodelaire Sh. Sveti zla. Moskva, 1970, 132-bet.
6. Rubinshteyn S.L. Problemi obshey psixologii. M., 1973, b. 354.
7. Slavov I. Ironiyata I strukturata na modernizma. Sofiya, 1979, 155-180-betlar.
8. Borev Y. B. Osnovniye esteticheskiye kategorii. M., 1960, 265-272-betlar
9. Pasi I. Ironiya kak esteticheskaya kategoriya. M., 1980, 60-84-betlar.
10. Virolaynen M.N. Ironiya v povesti Pushkina "Pikovaya dama" - To'plamda: Pushkinshunoslik muammolari L., 1975, 169-175-betlar.
11. Kolshanskiy G.V. Paralingvistika. M., 1974.
12. Pivoyev V.M. Filosofskiyе nauki, № 4, 1982.

EVFEMIZM VA FRAZEOLOGIZM DIXOTOMIYASI

Rabieva Mohidil G'ayratovna

Buxoro davlat universiteti

Tarjimashunoslik va lingvodidaktika kafedrası o'qituvchisi

Tel: 90 745-13-26 e-mail: rany85@mail.ru

Annotatsiya: Bugungi globallashtgan jamiyatda nozik mavzularda nomaqbul so'zni nisbatan muloyimroq so'z bilan almashtirishga ehtiyoj ortdi. Insonlar so'zlayotgan nutqi keskin yoki haqoratli bo'lib tuyulishini oldini olish maqsadida o'z fikrlarini bildirish uchun yumshoqroq alternativalarini izlaydilar. Frazeologik evfemizmlar tadqiqot uchun qiziq bo'lgan mavzulardan biri bo'lib, til leksikasining ichki tuzilmasi sifatida —tilni amalda qo'llashni real ko'rsatib beradi. Frazeologik evfemizmlar o'zida ham frazeologizmlar, ham evfemizmlarga xos xususiyatlarni mujassam qilgan murakkab lingvistik birlikdir sifatida qo'llanish ko'lami tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: evfemizm, frazeologizm, tabulashgan so'zlar, sinonimik qator.

ДИХОТОМИЯ ЭВФЕМИЗМА И ФРАЗЕОЛОГИИ

Рабиева Мохидали Гафратовна

Бухарский государственный университет

Преподаватель кафедры Переводоведения и лингводидактики

Тел: 90 745-13-26 e-mail: rany85@mail.ru

Аннотация: В сегодняшнем глобализованном обществе растет потребность в замене нежелательных слова относительно мягким словом, касающимся деликатных тем. Люди